

TARİH DERSİ 10. SINIF 2.DÖNEM 2.ORTAK YAZILI SINAVA HAZIRLIK ÇALIŞMA KAĞIDI
(Senaryo-7)

5. ÜNİTE: DÜNYA GÜCÜ OSMANLI (1453-1595)

10.5.5. Kanuni Döneminden itibaren Osmanlı Devleti'nin eriştiği olgunluğu siyasi sınırlar ve devlet teşkilatı açısından açıkla. (1 soru)

Kanuni hükümdar olduktan sonra ilk seferini Belgrad üzerine düzenledi. Çünkü Macar Kralı II. Layoş, Alman İmparatoru Şarlken'e güvenerek ödemesi gereken vergileri göndermediği gibi Osmanlı elçisini de öldürmüştü. Diğer yandan Belgrad stratejik bir öneme de sahipti. Osmanlı orduları kısa bir kuşatmanın ardından, Belgrad'ı fethetti (1521).

SORU—Belgrad'ın fethinin Osmanlı Devleti açısından önemi nedir? Açıklayınız.

CEVAP—Belgrad'ın fethedilmesiyle Macaristan yolu Osmanlılara açıldı. Avrupa'da yapılacak fetihler için önemli bir üs elde edildi.

Kanuni döneminde 1521'de Begrad'ın alınması ile Osmanlı-Macar ilişkileri iyice gerginleşti. Fransa Kralı I. Fransuva'nın Alman İmparatoru Şarlken'e yenilmesi ve Macaristan topraklarında bir hapisanede tutsak edilmesi üzerine I. Fransuva, annesi vasıtasıyla Kanuni'den yardım istedi. Kanuni, hem Şarlken'e gözdağı vermek hem de Macaristan'ı fethetmek amacıyla harekete geçti. Osmanlı Devleti ile Macarlar arasında yapılan bu savaş yaklaşık iki saat sürdü. Bu zafer ile Macaristan Osmanlı Devleti'ne bağlı bir krallık hâline geldi.

SORU—Osmanlı Devleti ile Macarlar arasında yapılan ve sonucu itibarıyla Orta Avrupa'nın denetiminin Osmanlılara geçtiği bu tarihi olayın ismi nedir?

CEVAP—Mohaç Meydan Savaşı

Kanuni döneminde Avrupa'da, Osmanlı Devleti'nin en büyük rakibi olarak Habsburg Monarşisi bulunuyordu. Habsburg Monarşisi, Roma-Germen imparatoru Şarlken (Şarl); Almanya, Hollanda, Avusturya, İspanya ve Macaristan ile akrabalık bağlarına dayalı bir ittifaktan oluşuyordu. Bu ittifakın başını Almanya çekiyordu. Almanya'nın en büyük müttefiki ise Alman İmparatoru Şarlken'in kardeşi Ferdinand'ın lideri olduğu Avusturya'ydı. Bu ittifakın en büyük destekçilerinden biri de Macaristan idi. Dolayısıyla Habsburg Monarşisi XVI. yüzyılda Avrupa'nın en büyük gücü durumundaydı.

SORU—Osmanlı Devleti'nin Habsburg Monarşisi'ne karşı mücadele etmesinde bu oluşumun hangi faaliyetleri etkili olmuş olabilir? Açıklayınız.

CEVAP—

- Osmanlı aleyhine ittifaklar kurması,
- Osmanlıların Akdeniz'de hâkimiyet kurmasına engel olması,
- Haçlı birliğine önayak olması.

Osmanlı Devleti Kanuni Sultan Süleyman döneminde, ...—I—..... Antlaşması ise batıda Habsburglara karşı üstünlük kurarken, ...—II—..... Antlaşması ile de doğuda Safevilere karşı üstünlük sağlamıştır.

SORU—Yukarıda verilen cümlede boş bırakılan “I ve II nolu” bölümlere sırasıyla hangi antlaşmalar yazılmalıdır?

Belirtiniz.

CEVAP—

- I. İstanbul
- II. Amasya

10.5.6. Uyguladığı uzun vadeli stratejinin Osmanlı Devleti'nin dünya gücü haline gelmesindeki rolünü analiz eder. (1 soru)

SORU—Osmanlı Devleti'nin XV ve XVI. yüzyıllardaki stratejik rakipleri olan ülkeler hangileridir?

CEVAP— Venedik, Ceneviz, Portekiz, İspanya, Habsburglar, Safeviler, Memlûkler

SORU—Osmanlı Devleti'nin XV ve XVI. yüzyıllarda izlediği siyasetin uzun vadeli etkileri neler olmuştur? Yazınız.

CEVAP—

- Roma Katolik Kilisesi'ne karşı Ortodoksluğun ve Protestanlığın himaye edilmesi,
- Fransa, İngiltere ve Hollanda gibi Avrupa monarşilerinin varlıklarını devam ettirmelerine destek verilmesi,
- Afrika'daki Müslümanların himaye edilmesi.

SORU—Sokullu Mehmet Paşa Süveyş Kanalı Projesi ile Avrupa devletlerinin hangi girişiminin Akdeniz üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek istemiştir, yazınız.

CEVAP—Coğrafi Keşiflerin olumsuz etkileri sonlandırılmak istenmiştir.

10.5.7. Osmanlı Devleti'nin takip ettiği kara ve deniz politikalarını analiz eder. (2 soru)

SORU—XV ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin kara ve denizlerdeki stratejik rakipleri hangi ülkelerdir?

CEVAP—

- Karada → Akkoyunlu Devleti, Safeviler, Memlûklular, Habsburglar
- Denizlerde → Venedik, Ceneviz, İspanya, Portekiz

II. Bayezid Dönemi, fetihler yönünden sönük geçse de bu dönemde denizlerde önemli gelişmeler yaşandı.

SORU— II. Bayezid Döneminde Karadeniz ve Akdeniz'de nerelerin fethiyle Osmanlı hakimiyeti güçlenmiştir?

CEVAP— II. Bayezid Döneminde Kili ve Akkerman'ın alınmasıyla Karadeniz'de; Venediklilerden Modon, Koron, Navarin ve İnebahtı'nın alınmasıyla Akdeniz'de Osmanlı hâkimiyeti iyice güçlendi.

XVI. yüzyılda başta Osmanlı Devleti olmak üzere Atlantik ülkeleri (İspanya, Portekiz, İngiltere, Hollanda) arasında Akdeniz'de hâkimiyet mücadelesi yaşandı. Osmanlı Devleti ve Portekiz, Akdeniz'e hâkim olabilmek için hem karada hem de denizde sık sık karşı karşıya geldi. Portekizliler, Osmanlı Devleti'ne karşı Akdeniz'de kurulan Haçlı ittifaklarına destek verdi. Osmanlı Devleti ile Portekiz arasında Akdeniz'e hâkim olabilmek mücadelesi son olarak Fas topraklarında yaşandı.

SORU—Osmanlı Devleti ile Portekiz arasında 1578'de yapılan ve Portekizlilerin bölgedeki hakimiyetine son verilerek Fas'ın Osmanlı himayesine alındığı gelişmenin adı nedir?

CEVAP—Vadi'üs Seyl Savaşı (1578)

Kanuni Dönemi'nde kaptanıderyalığa getirilen Barbaros Hayrettin Paşa'nın güçlü bir donanma kurarak Akdeniz'de önemli yerleri ele geçirmesi İspanyolların çıkarlarına zarar verdi. Bu yüzden İspanyollar, Andrea Doria (Andre Dorya) komutasında oluşturulan Haçlı donanmasına destek verdi.

SORU—Osmanlı donanması ile Haçlı donanması arasında 28 Eylül 1538'de yapılan ve Osmanlı Devleti'nin zaferi ile sonuçlanan, Osmanlı Devleti'nin büyük ölçüde Akdeniz'de hâkimiyet kurduğu, Türk denizcilik tarihinin en büyük zaferi kabul edilen gelişmenin adı nedir?

CEVAP—Preveze Deniz Savaşı

SORU—XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki hâkimiyetinin güçlenmesine katkı sağlayan gelişmeler neler olabilir? Yazınız.

CEVAP—

- Preveze Deniz Savaşı'nın kazanılması
- Cezayir ve Fas'ın Osmanlı topraklarına katılması
- Kıbrıs'ın fethedilmesi
- Cerbe Adası'nın alınması

SORU—Osmanlı donanması ve Haçlı donanması arasında yapılan Preveze ve Cerbe Deniz Savaşları Osmanlı Devleti'ne hangi kazanımları sağlamıştır?

CEVAP— Osmanlı donanması ve Haçlı donanması arasında yapılan Preveze ve Cerbe Deniz Savaşları sonucunda Batı Akdeniz ve Kuzey Afrika'daki Türk hâkimiyeti daha da güçlenmiştir.

Tarih Öğretmeni Seçil Hanım anlatıyor ; “1571'de Kıbrıs'ın fethedilmesi ile Akdeniz'de çıkarları iyice zedelenen Avrupa devletleri, Papa'nın önderliğinde İspanya, Portekiz ve Venedik'in katılımıyla yeni bir Haçlı donanması oluşturdu. 1571'de yapılan savaşta, Haçlılar üç yüz parçalık Osmanlı donanmasını yaktılar. Bu olay, Osmanlı donanmasının uğradığı ilk büyük deniz yenilgisi olmuştur.”

SORU—Seçil Hanım, yukarıdaki metinde sizce hangi olaydan bahsetmiş olabilir? Yazınız.

CEVAP—İnebahtı Deniz Savaşı

SORU—Coğrafi Keşifler'in sonuçları nelerdir?

CEVAP—

- * Akdeniz limanları ile İpek ve Baharat Yolları büyük ölçüde önemini kaybetti. Buna karşılık Atlas Okyanusu kıyısındaki limanlar önem kazandı.
- * Yeni kıtalar, uygarlıklar, hayvan ve bitki türleri ile karşılaşıldı (domates, kahve, pamuk, tütün, patates, kakao vs.).
- * İspanya ve Portekiz ele geçirdikleri yerlerde sömürge bölgeleri oluşturdular.
- * Zenginleşen burjuva sınıfı şehirde ayrıcalıklı bir konuma geldi, soyluların topraklarını satın alarak nüfuzunu daha da arttırdı.
- * Amerika ve diğer bölgelerden Avrupa'ya ham madde ile çok miktarda altın ve gümüş geldi. Böylece Avrupa'nın ekonomisi güçlenmeye başladı.
- * Hristiyanlık, keşfedilen bölgelerde yayılma imkânı buldu. Ancak Katolik Kilisesi'nin öğretileri sarsıntıya uğradı (Dünya'nın yuvarlak olmadığı gibi.). Kiliseye güven azaldı.

SORU—Coğrafi Keşifler'in Osmanlı Devleti'ne etkileri neler olmuştur? Yazınız.

CEVAP—

* Coğrafi Keşifler sonucunda Akdeniz limanları ile İpek ve Baharat Yollarının önemini kaybetmesi; Osmanlı Devleti'nin gümrük gelirlerinin azalmasına, dolayısıyla da ekonomisinin gerilemesine neden oldu.

* Coğrafi Keşifler sonucu Avrupalılar, keşfettikleri bölgelerdeki değerli madenleri (altın ve gümüş gibi) Avrupa'ya taşıdılar. Bir süre sonra bu değerli madenlerin Osmanlı topraklarına girmesi, Osmanlı para birimi akçenin değer kaybetmesine neden oldu. Eşya ve mal fiyatları arttı. Bu durum Osmanlı ülkesinde enflasyona yol açtı.

SORU—Hint Deniz Seferlerinin başarısız olmasının sebepleri neler olabilir? Yazınız.

CEVAP—

- Osmanlı Devleti'nin bölgenin önemini tam olarak kavrayamaması,
- Osmanlı gemilerinin açık denizlere dayanıklı olmaması,
- Bölge halkının Osmanlı'ya tam destek vermemesi.

6. ÜNİTE: SULTAN VE OSMANLI MERKEZ TEŞKİLATI

10.6.1. Topkapı Sarayı'nın devlet idaresinin yanı sıra devlet adamı yetiştirilmesinde ve şehir kültürünün gelişmesindeki rollerini analiz eder. (2 soru)

- Padişahın mutlak vekilidir. Her türlü hükûmet işlerini padişah adına onaylayarak resmileştirir.
- Medrese işlerine bakar kadı ve müderrislerin atamasını yapar.
- Mâli işlerden sorumludur. Bütçeyi hesaplar. Gelir ve gider işlerine bakar.
- Divanda, padişah adına alınan her türlü ferman ve berata padişahın tuğrasını çeker. Fethedilen bölgelerdeki arazileri tapu tahrir defterlerine kaydeder.
- Denizcilik ve tersane işlerinden sorumludur.

SORU—Osmanlı Devleti'nde yukarıdaki konularla ilgilenen Divân üyelerini sırasıyla yazınız.

CEVAP—Sadrazam-Kazasker-Defterdar-Nişancı-Kaptanıderya

Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde inşa edilen Topkapı Sarayı, kısa sürede Osmanlı Devleti'nin en önemli mekânı hâline geldi. Öyle ki padişahın tahta çıkışında yapılan cülus törenleri, bayramlaşma törenleri burada yapıldı. Devletin en önemli kurumları (Divanihümayun gibi) burada toplandı. Çeşitli ülkelerden gelen elçiler burada kabul edildi. Yine reayanın çoğu, sorunlarını çözmek için Topkapı Sarayı'na geldi. Bu yüzden de Topkapı Sarayı etrafında birçok cami, han, çarşı, medrese, tercüme büroları, park, bahçe gibi tesisler inşa edilerek şehir kültürü bu bölgede hızla gelişti.

Topkapı Sarayı'nın üç ana bölümünden biri olan enderun (iç saray) saray görevlileri ve devlet idarecilerinin yetiştirildiği yerdi. Enderun'da verilen eğitim, başta iyilik ve doğruluk ilkelerine dayanırdı. Bunun dışında öğrenciler dinî, ilmî ve siyasi eğitim yanında saray protokollerini öğrenir, daha sonra devlet kademelerinde görev alırlardı. Dolayısıyla Enderun, devletin idari elemanlarının yetiştirildiği bir okul niteliğindeydi. Enderun mektebinden yetişenler başta padişahın hizmetkârı olmak üzere devletin birçok kademesinde görev yaparlardı. Bunlar arasında veziriazamlığa kadar yükselenler olurdu.

SORU—Bu bilgilerden hareketle Topkapı Sarayı Osmanlı Devlet yönetiminde nasıl bir rol oynamıştır? Açıklayınız.

CEVAP—Padişahların tahta çıkış törenleri, Divan-ı Hümayun toplantıları ve yabancı elçilerin karşılanması gibi resmi devlet işlerinin gerçekleştirildiği bir mekân olması nedeniyle Topkapı Sarayı, Osmanlı devlet yönetiminin merkezi haline gelmiştir. Enderun denilen saray mektebinde yüksek dereceli devlet adamlarının yetiştirilmesi Topkapı Sarayı'nın devlet yönetimindeki öneminin daha da artırmıştır.

10.6.2. Osmanlı Devleti'nde merkezî otoriteyi güçlendirmeye yönelik düzenlemeleri analiz eder (2 soru)

SORU—Fatih Sultan Mehmet'in Osmanlı merkezîyetçiliğini güçlendirmek amacıyla yapmış olduğu uygulamaların amaçlarını ilgili yerlere yazınız.

UYGULAMA	AMACI
Kardeş katli	Taht kavgalarını önleyerek merkezî otoriteyi güçlendirmek.
Müsadere Sistemi	Üst düzey yöneticilerin öldükten sonra mirasçılarının bir şey bırakamayacaklarını düşünmelerini sağlayarak yolsuzluk ve rüşvet gibi davranışların önünü kesmek.

Osmanlı Devleti'nde, padişahın erkek çocuklarına "şehzade" denirdi. Osmanlı şehzadeleri ilk eğitimlerini Topkapı Sarayı'nda, dönemin en ünlü hocalarından alırlardı. Topkapı Sarayı'nda, "Şehzadegân Mektebi" diye adlandırılan bölümde şehzadeler, iç oğlanlarla birlikte dinî, ilmî ve idari alanlarda eğitim görürlerdi. Her şehzade mutlaka Arapça ve Farsçayı öğrenmek zorundaydı. Bunların dışında, binicilik ve dövüş sanatları gibi eğitimler de alırlardı. Bu eğitim süreci bittikten sonra şehzadelerin sancağa çıkma süreci başlardı.

SORU—Osmanlı Devleti'nin şehzadeleri sancağa göndermesindeki amaç nedir?

CEVAP—Şehzadelerin gelecekte hükümdar adayı olmaları vesilesiyle gerekli beceri ve tecrübeyi almalarını sağlamaktı.

Osmanlı Devleti'nde, padişahın erkek çocuklarına "şehzade" denirdi. Osmanlı şehzadeleri ilk eğitimlerini Topkapı Sarayı'nda "Şehzadegân Mektebi" denilen bölümde alırlardı. Burada eğitim süreci bittikten sonra şehzadelerin sancağa çıkma süreci başladı. Osmanlı Devleti'nin şehzadeleri sancağa göndermesindeki amaç, şehzadelerin gelecekte hükümdar adayı olmaları vesilesiyle gerekli beceri ve tecrübeyi almalarını sağlamaktır. Osmanlı şehzadeleri görevleri boyunca bağlı bulundukları sancaklarda halkla iç içe olur, halkın sorunlarıyla yakından ilgilenirlerdi. Bu sayede iktidara geldiklerinde halkın taleplerini göz önünde bulundurarak idari kadrolarını da buna göre şekillendirirlerdi. XVII. yüzyıldan itibaren şehzadelerin sancağa çıkma usulüne tamamen son verildi. Bundan sonra şehzadeler sancaklarda değil sarayda eğitim almaya başladı.

SORU—Osmanlı Devleti'nde, şehzadelerin sancağa çıkma usulüne son verilmesi ne gibi sonuçlara neden olmuş olabilir? Değerlendiriniz.

CEVAP—Sancağa çıkma usulüne son verilmesi, şehzadelerin yönetim deneyimi kazanma fırsatını kaybetmelerine ve halkla daha az etkileşimde bulunmalarına neden olmuştur.

Müşadere Sistemi

Osmanlı Devleti'nde müşadere sistemine son şeklini Fatih Sultan Mehmet vermiştir. Eski bir Türk geleneği olan müşadere, el koymak anlamında kullanılıyordu. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde ise devlet malını zimmetine geçirenlere ve isyancılara yönelik bir uygulama idi. Fatih Dönemi'nden itibaren müşadere sisteminin kapsamı genişletildi. Yüksek derecede görev yapanların ölümleri hâlinde mallarına el konularak bunların hazineye intikal ettirilmesi sağlandı. Osmanlı tarihinde ilk kez 1453 yılında Veziriazam Çandarlı Halil'in malları müşadere edildi. Bu şekilde kişisel mal, mülk ve servetin veraset yoluyla belirli bir ailenin elinde toplanmasına imkân tanınmadı.

SORU—Buna göre Fatih Sultan Mehmet'in müşadere sistemini uygulamasındaki amaçlar neler olabilir? Açıklayınız.

CEVAP—Fatih Sultan Mehmet, müşadere sistemini uygulamakla merkeziyetçi yapıyı güçlendirmenin yanında devlet otoritesine rakip olabilecek oluşumları da engellemeyi amaçladı. Bunların dışında ülkede yaşanan ekonomik bunalım ile savaş dönemlerinde devlet hazinesine gelir sağlamayı hedefledi. Yine üst düzey yöneticilerin öldükten sonra mirasçılara bir şey bırakamayacaklarını düşüncelerini sağlayarak her türlü yolsuzluk ve rüşvet gibi olumsuz davranışların önünü kesmeyi planladı.

Osmanlı Devleti'nde devlet memurlarının haksız bir şekilde elde ettikleri gelir veya mülklerinin tamamına veya bir kısmına devlet tarafından el konulmaktaydı. El konulan mülkler, devlet hazinesine aktarılırdı. Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde bu usul etkin biçimde uygulanmaya başlandı. Osmanlılarda bu usulün yaygın ve sistemli bir şekilde uygulanması, Vezir-i Âzam Çandarlı Halil Paşa'nın mal varlığına el konulmasıyla başlamıştır.

SORU—Metinde sözü edilen usulün / uygulamanın ismi nedir?

CEVAP—Müşadere Sistemi

7. ÜNİTE: KLASİK ÇAĞDA OSMANLI TOPLUM DÜZENİ

10.7.1. Osmanlı Devleti'nde millet sisteminin yapısını analiz eder (2 soru)

SORU—"Gök kubbenin altında bir arada yaşamak" sözü hakkında ne gibi çıkarımlarda bulunabilirsiniz? Açıklayınız.

CEVAP—"Gök kubbenin altında bir arada yaşamak" sözü, farklı kültürlerden, dillerden, dinlerden ve etnik kökenlerden insanların barış içinde bir arada yaşamasını vurgulayan bir ifadedir. Bu söz, toplumsal çeşitliliğin zenginlik olarak görülmesi, hoşgörü, çok kültürlülük ve insan haklarına saygı gibi değerlere işaret eder.

SORU—Osmanlı Devleti'nin, İslam hukuku çerçevesinde ülkesinde yaşayan toplulukları ırk ve diline göre değil, din ya da mezhep aidiyeti esasına göre teşkilatlandırmak suretiyle yönetim biçimine ne isim verilir?

CEVAP—Millet sistemi

OSMANLI MİLLET SİSTEMİ

Osmanlı Devleti'nde yaşayan halk, benimsedikleri din ve mezhep esasına göre çeşitli topluluklara ayrılırdı. Millet sistemi olarak adlandırılan bu sistemde her topluluk kendi dinî hukukunu uygulayabilirdi. Bu sistemde toplum; İslam dinine mensup olan Ümmet-i Muhammed (Türkler, Araplar, Boşnaklar, Arnavutlar, Acemler vb.) ve Gayrimüslimler (Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Macarlar, Romenler, Slavlar vb.) olmak üzere iki ana koldan oluşmaktaydı. Gayrimüslimlerin de toplumda; çalışma, diledikleri yerde oturma ve seyahat etme hürriyetleri vardı. Ayrıca onların inanç, ibadet ve öğrenim haklarına da karışılmazdı. Gayrimüslimler de tıpkı Müslümanlar gibi evlenme, vasi (vekil) tayin etme, nafaka, miras, mal ve mülk edinme haklarına sahipti. Gayri Müslimler, kendi dini liderlerinin otoritesine bağlıydı ve bunların devletle ilişkileri bu liderler aracılığıyla yürütülürdü. Bu sistem sayesinde farklı milletler yüzyıllarca uyum ve huzur içerisinde bir arada yaşayabilmişlerdir.

SORU—Millet sisteminin Osmanlı'daki birlikte yaşama kültürüne etkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

CEVAP—Osmanlı millet sistemi, farklı milletlerin yüzyıllarca uyum ve huzur içerisinde bir arada yaşayabilmelerini sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde, Müslüman cemaatini meydana getiren topluluklar Türkler, Araplar, Acemler, Boşnaklar ve Arnavutlardı. Bunlardan sonra en kalabalık topluluğu Ortodoks cemaati oluşturuyordu. Ortodoks cemaatler; Rumlar, Eflâk-Boğdanlılar, Karadağlılar, Sırp ve Bulgarlar idi. Ayrıca Osmanlı toplumunda Ermeni, Musevi (Yahudi), Süryani, Nasturi ve Keldani cemaatleri de vardı.

SORU—Osmanlı çatısı altında birçok milletin varlığını sürdürmesinde hangi faktörler etkili olmuştur? Yazınız.

CEVAP—Osmanlıların hoşgörülü ve adil yönetim anlayışı etkili olmuştur.

SORU—Osmanlı toplumunun uzun yıllar bir arada huzurla yaşamasında hangi unsurlar etkili olmuştur? Açıklayınız.

CEVAP—Osmanlı toplumunun uzun yıllar bir arada huzurla yaşamasında etkili olan unsurlar şunlardır;

- Osmanlı Devleti'nin merkezîyetçi yapısı ve sıkıyönetimi,
- hükümetin farklı inançlara saygı göstermesi
- İslam'ın hoşgörü anlayışı,
- toplumsal çeşitliliğe duyarlılık,
- adalet anlayışı,
- çeşitli etnik ve dini gruplara yerel yönetimlerde katılım fırsatının verilmesi,

İNÖNÜ MİTAT TARİH DERSLERİ ZÜMRE ÖĞRETMENLERİ